

Унікальність видання полягає у тому, що воно стосується раннього, додержавного періоду існування козацтва і дає нові можливості для проведення наукових досліджень з його історії напередодні Визвольної війни 1648–1657 рр.

Варто зазначити, що це видання має бути доступним для всіх, хто цікавиться історією України. А оскільки сьогодні основним інформаційним ресурсом, який забезпечує таку доступність, є Всесвітня мережа, то видавцям потрібно зробити наступний логічний крок: викласти це видання в Інтернеті на одному з історичних сайтів.

Євген Ковальов

Чорновол І. Компаративні фронтири: світовий і вітчизняний вимір. — К. : Критика, 2015. — 376 с. : бібл., іл.

Сучасна українська історіографія потребує впровадження нових концептуальних моделей, які мають вивести український історичний наратив за межі суто національної парадигми історії України, поставивши його у глобальний контекст. Багатообіцяючим дослідницьким методом у цьому аспекті є компаративістика. Тому важливим надбанням української історіографії можна вважати монографію Ігоря Чорновола «Компаративні фронтири: світовий і вітчизняний вимір», присвячену узагальненню досвіду вивчення специфіки порубіжних теренів у світовій історії.

І. Чорновол передусім пропонує читачеві етимологічно-герменевтичний нарис про поняття фронтиру в низці історичних мовно-культурних контекстів — давньоримському, арабсько-мусульманському, середньовічному західноєвропейському, польському, російському та українському. При цьому найліпшим українським лексико-семантичним відповідником фронтиру автор вважає слово «рубіж», принагідно слушно зазначивши, що назва «Україна» має «істотний фронтирний відтінок».

У першій частині монографії йдеться про теоретичні засади фронтирних студій. І. Чорновол доволі ґрунтовно дослідив ідейну спадщину американського історика Фредерика Джексона Тернера (1861–1932) — фундатора концепції фронтиру, а також її рецепцію в історіографії ХХ — початку ХХІ ст. Автор з'ясував, як ця концепція, опрацьована Ф.Дж. Тернером для осягнення історії Сполучених Штатів Америки (власне феномену освоєння «Великого Заходу»), стала корисною дослідницькою моделлю для вивчення історичних процесів в інших регіонах світу, зокрема у степовому євразійському просторі. З'ясовується, крім того, як змінювався сенс самого поняття фронтиру, адже якщо для Ф.Дж. Тернера це був терен експансії цивілізації проти варварства, де відбувалося утвердження індивідуалізму і міцнішала американська демократія, то синолог Овен Латимор вважав, що це була насамперед зона міжкультурних контактів. Видається, що саме таке культурно-комунікаційне тлумачення поняття фронтиру є найпродуктивнішою моделлю для історичних досліджень.

Друга частина монографії містить компаративний огляд застосування концепції фронтиру в історіографії, присвяченій минувшині Латинської Америки, Канади, Австралії та Росії, а також порубіжним теренам античного Риму і середньовічної Західної Європи.

Особливо важливим є останній розділ цієї частини, в якому йдеться про фронтирні студії в українській історіографії. І. Чорновол показав, що фундаторами цього дослідницького напрямку у вітчизняній історичній науці можна визнати Михайла Грушевського та Дмитра Багалія з їх учнями; першим науковцем, який вказав на прикладне значення концепції фронтиру Ф.Дж. Тернера для вивчення історії України, став Іван Лисяк-Рудницький, а Ярослав Дашкевич обґрунтував доцільність і важливість фронтирних студій для осягнення української минувшини. Останнім часом, за спостереженням І. Чорновола, серед українських науковців-істориків зростає зацікавленість фронтирними студіями. У цьому напрямі, зокрема, вельми плідно попрацювали дослідники історії козацтва Сергій Леп'явко та Віктор Брехуненко, а Володимир Кравченко своєю монографією про Харків як порубіжний осередок заклав підвалини урбаністичного напрямку фронтирних студій. Цікавість до української фронтирної проблематики виявляли й неукраїнські дослідники, між якими виділяється американський історик японського походження Гіроакі Куромія — автор ґрунтовної монографії «Свобода і терор на Донбасі. Українсько-російське прикордоння, 1870–1990-ті роки».

Про перспективи застосування концепції фронтиру для дослідження історії України у компаративному контексті йдеться у третій частині монографії. Для прикладу І. Чорновол охарактеризував порубіжні

соціальні спільноти, які були функціонально-типологічними відповідниками козацтва (середньовічні чернечі рицарські ордени, балканські граничари, американські ковбої та чимало інших), відзначив притаманну їм мультикультурність і милітаризацію, порушив питання їх релігійності й особливостей гендерних відносин, висловив цікаві міркування стосовно порубіжної ідентичності та її впливу на модерну національну свідомість.

Загалом монографія І. Чорновола «Компаративні фронтири: світовий і вітчизняний вимір» є доволі солідною репрезентацією теоретико-методологічного й історіографічного доробку та тематичної розмаїтості у фронтірних студіях, що, напевно, має посприяти активізації наукових досліджень у цьому напрямі. Видання містить розлогий бібліографічний покажчик, дуже корисний у студіюванні історії фронтирів. Також варто зауважити, що книга вельми багато ілюстрована.